

Műalkotáselemzési órák a Magyar Nemzeti Galérián

A művészetről mindenki tisztelettel beszél, de a mindennapok gyakorlatában egyre jobban kiszorul – különösen a képzőművészet, ami nem jön házhoz, mint a zene, irodalom, film – az emberek életéből. Pedig a művészet nem mellékes tevékenység, fölösleges luxus, hanem semmivel sem pótolható lehetőség a világ széthulló elemeinek összefogására, csodás emberi vállalkozás, amely a dolgok megjelenési formáját kifejezési formává változtatva segít megismerni azt, ami bennünk van, és ami körülöttünk. Jelrendszer a művészet, az alkotó sohasem másol, „az agyával fest az ember, nem a kezével” – mondja Michelangelo, és egyik tanítványa, Vincenzo Danti fogalmazza meg még a valószerűség illúziójával bűvölő reneszánszban a figyelmeztetést: a belső képben a művész értelmezi a természetet. Minden kor átfogalmazza, átírja a természetet a maga társadalmi valóságának lényege szerint, mindig az alkotó ember, egy kor arca is visszánéz ránk a műből túl a látványon. Jelrendszer ez, melynek a betűit meg kell tanítani, hogy olvasható legyen.

„A szépség élménye nem közölhető. Párbeszéd csak egy bizonyos feltételezett ismeretanyag birtokában indulhat meg; célja a bizonyosság felkutatása; s eredményt semmi mástól nem remélhetünk, csak ettől a párbeszédőtől. Az érzelem és az ítélőképesség nem rontják, hanem erősítik egymást” – írja René Berger.

Az általános iskolai rajzórán vizuális jelekkel dolgozik a gyerek, mikor feladatsorokon át a megjelenítés, értelmezés, átírás problémái kerülnek eléje. A pont, a vonal, a tér, a forma, a szín, a ritmus, a kompozíció fogalma a gyakorlatban megtestesül számára, maga is dolgozik velük, olvasnia kell saját és társai munkáit, és ezeket az elemeket kell megkeresnie a nagy alkotók munkáiban is, hiszen az ősember barlangrajzaitól napjainkig ezen a nyelven szól a művészet.

Értelmi munkát és érzelmi kitérülést kíván a műalkotás befogadása, hiszen újra kell alkotni azt. Gyereknek teljes mértékben ez nem sikerülhet, egy mű tartalma különben is kimeríthetetlen, de az igényt és érdeklődést fel kell keltenünk, és be kell vezetni a tanulókat az elemzés gyakorlatába, mert később, elszakadva a tényleges rajzólástól, festéstől, térformálástól, még ha támad is ilyen érdeklődése valakinek, a felszínen ki fog elégülni, a látszólag hozzáférhetetlen művektől – korunk alkotásaitól – pedig csalódottan el fog fordulni. Aki a lecsorgó könnyeket, az élet-hűn megfestett csipkét, a csillogó kristályt és a hamvas gyümölcsöt látja csak a képből, az eleve kizárja magát a mű katartikus hatásából, a lényeg rejtve marad előtte.

A produktív fantázia megmozgatása, a gondolkodásra, ítéletalkotásra készítés, az érzelmi hatások özönével a művészet azt hozza a kamaszok világába, ami onnan leginkább hiányzik. Uniformizált egyéniségek, egy tömegnyi magány, igénytelenség és minden ellen lázadás, talajtalánul lógnak a világban tarka rongyokba, fülsiketítő lármákba és a rágógumi édes biztonságába kapaszkodva. Talán lesz olyan pillanat, mikor egy kép vagy szobor felragyogtatja előttük a rendet, talán lesz olyan pillanat, mikor meghallják az üzenetet, egy emberét, az emberségét, és ez hozzásegíti őket, hogy megtalálják önmagukat, helyüket a világban, mert az esztétikai elsajátítás Utánjában az Előtt világa magasabb szinten teremődik újjá (Lukács György). Nem a vi-

lágot alakítja a művészet, hanem az embert önmagára eszmélteti. A múlt időben a művek átalakítják az emberek tudatát. Az Éjjeli őrjárat nem változott, Rembrandt ma mégsem részeges vén csavargó senki számára sem, ma nem sajnáljuk tőle tiszteltté és csodálattá átváltott aranyainkat, a honoráriumot és megértést, amit saját kora megtagadott tőle. De vajon élmény-e valóban mindenki számára vagy a megszokás, a közhely kényelmessége, amivel rábólintunk, hogy igen, nagy művész, nagy mű – és fut tovább mindenki a maga útján anélkül, hogy meghallgatná, megnézné, vallatóra fogná, befogadná az életébe. Csak gyerekkorban, amikor még élmény lehet a színfoltokkal pepecselni, felragyogtatni egy sárgát a sötétekből, játszani hideg és meleg színekkel, gyúrni agyagot, vagdosni rongyot, kutatni a formákat metszetekben, vetületekben, perspektivikus és axonometrikus térben, átvinni síkra a témát, elhagyni és hozzátenni – mikor alkotni és gondolkodni tanítjuk a gyereket, akkor lehet talán rávenni, hogy felfedező kíváncsisággal forduljon a művészet felé is.

A magyar művészet számunkra mindig több, mint esztétikai kérdés, emberségében is csorba, aki magyarságában az. Tragikus művészetünk történelme, a román kort eltaposta a tatár, a gótikát és a reneszánszt felégette a török. Idegenbe kellett futni Bogdány Jakabnak és másoknak, hogy nagy barokk festészetet teremthessenek, itthon magyar művész számára nem volt hely. A XIX. században megszületett nemzeti művészetet is kettétört, tragikus életművek emelik fel egyre magasabbra.

„Sósabbak itt a könnyek
S a fájdalmak is mások.
Ezerszer Messiások
A magyar Messiások”

Nemcsak a XX. században igaz Ady szava. Gondoljunk Ferenczy Istvánra, aki hazajött Rómából, hogy megteremtse a honi szobrászatot, és elszegényedve, megvalósítatlan tervekkel, kettétört reményekkel vonult vissza összetörve gipszmintáit. Markó Károlyt még nem tudta eltartani az ország, nyomorgott kezdetben Olaszországban is, hiszen Brunszvik Thérézia 1835-ben ezekkel a szavakkal fordul érdekében Széchenyi Istvánhoz:

„Szébbelkű Gróf! Én Most Rómából jövök – Markó Károlyt ott figyelve láttam és mindentől a legdicséretesebb Ítéletet hallottam. Etsetje felől; egy ilyen Elmentz Európában nem találhatik – és századok folyhatnak le, míg ilyen mester előtűnik, – Markó a Mienk – de itt rögtön segítség szükség, mert melancholiája alatt, elfonyad a mi Claudiusunk! ki egy remek képét kénytelen némelykor csak 20 forintokért eladni, melyért a harmadik kéz 1500 ftk. pengőben kap”. Madarász rézkereskedővé vadul, néhány évet ad csak alkotni Paál Lászlónak a fojtogató nyomor és betegség. Munkácsy szalonfestő lesz, Színeyeit a Majális csúfos bukása hosszú időre visszariasztja az ecsettől, Izsó Miklóssal is hamar végez a közöny és a tüdőbaj. Gyárfás Jenő? – sorolhatnám, fájdalmas torzók az életművek mind.

Dia, poszter, reprodukciók, könyvek – segítik mind a tanítást, de az eredeti művek légköre, titokzatos kisugárzása, meghökkentő, földbe gyökereztető ereje hiányzik belőlük. Ismereteket közölhetünk általuk, de méretben, színben, anyagban silányabb világuk meghamisítva közli a művész mondanivalóját. Hazugság, ha egy darab olcsó plakátpapírt mutatok a gyerekeknek: ez Munkácsy, Goya, ez Cézanne! Művészet szeretetére nevelni, a művészet által nevelni csak az eredeti művekkel lehet. Felmérhetetlen ebben a Nemzeti Galéria segítsége, hiszen a külterületi iskolák tanulóit ingyen autóbuszjáratokkal hozza-viszi iskolától a budavári palotáig, ami a magyar művészetnek otthont ad.

A múzeumi munkára külön fel kell készíteni, meg kell tanítani a gyerekeket, hiszen magukra hagyatva csak unatkozva lődörögnek a tengernyi kincs között. A tár-

latvezetők turistacsoportokat kalauzoló, szakszöveget anekdotákkal, életrajzzal fűszerező vezetése nem felel meg nekünk, hiszen attól még, ha tudja, mikor és hol született a festő, kitől tanult, kire hatott, kritikái realista vagy romantikus, posztimpreszionista vagy klasszicista; ha elmeséli, ami elmesélhető a képről, attól még nem lát meg belőle semmit. Tanár, tudva mit akar megtanítani, ismerve a gyerekek ismereteit többet adhat, de nem azért visszük múzeumba a gyereket, hogy ott is minket hallgasson, nem állhatunk közé és a kép közé, az alkotásnak kell megszólalnia.

Erre nem könnyű ránevelni a gyereket, elvárja, hogy elmondjuk neki, mit lát, mit lásson, ahhoz van szokva, az a kényelmesebb számára. Közös megbeszélés, ahol kérdésekkel irányítunk, de ők keresik a feleletet, a képről kell leolvasniuk azt, már előbbre visz, de ez gyakorlatilag megoldhatatlan egy 30–36 fős osztály esetében. Ezért feladatlapokat állítok össze, egy-egy kérdéscsokrot kapnak a gyerekek útmutatóul a kiállításlátogatás előtt. Így munkára kényszerülnek a kevésbé érdeklődők is, gondolkodnak, keresnek, írnak és rajzolnak. Szempontokat ad a feladatlap, kiemeli a legfontosabb alkotásokat, figyelmeztet kérdésekkel a lényegre, rögzíti azt, amit a gyerek felfedezett magának. Segít bekapcsolni az újat az eddigi ismeretek közé, le tudom mérni az iskolában, mit értettek meg a gyerekek, mire maradtak süketek, fel tudom mérni a múzeumlátogatás eredményességét. Mert ha elszigetelt epizód előzmények és következmények nélkül, ha nem épül bele a gyerek belső világába, nemcsak ismeretanyagával, hanem mint élmény, rácsodálkozás valamire, öröm, kalandos felfedezőút – ha csak egy pecsét a Tájak, korok, múzeumok kartonján, letudott közművelődési program a múzeumlátogatás, akkor kár az elvesztegetett időért.

Ezeknek a feladatlapoknak az anyaga nem végleges és lezárt, egy-egy osztály változó arculata szerint mozgalmassá, állandóan megújuló.

A középkori táblaképek kiállítását az ötödik és hatodik osztály is megnézte. Másképpen épül be a két különböző évfolyam anyagába a téma, hiszen az ötödikesek történelemből sem tanultak még erről a korról, nem ismerik építészetét, sem szobrászatát, csak a lokálszínek alkalmazása, a gyermek és a középkori ember látásmódjának, ábrázolásmódjának közelsége révén kapcsolódik munkájukhoz. A tárlatlátogatáson a szárnyasoltárokkal és szobrokkal mint műalkotásokkal ismerkedtek, nem mint a művészettörténelem egy korszakával. Az elemzésben a rajzóra gyakorlati ismeretekre támaszkodtunk. Előzőleg a vázlatfüzetbe került:

Festészet és szobrászat Magyarországon a XIV–XV. században

A középkorból vallásos emlékek maradtak fenn, templomokból kerültek ide a képek és a szobrok.

Csodák és valóság keverednek az ábrázolásokon. Keressetek olyan művet, melyen ez jól látható..

Mi az?

A mű címe:

Lelőhelye:

Keletkezési ideje:

A képen láttok-e használati eszközöket?

A tárgy neve:

Melyik képen vagy szobron láttad?

Mire festették a képeket?

Miből faragták a szobrokat?

Milyen színeket használtak a képen, a háttér általában milyen volt?

Megfigyelték-e, hogyan változnak meg a színek a napfény hatására?

Ezek a kérdések csak igen keveset rögzítettek a kiállításon megbeszélétekből, tovább bővítette a hatodik osztály kérdéssora.

1. Miből készültek a gótikus szobrok, miben különböztek a román szobroktól?
Legtöbbjük fából készült, csak előlről faragták ki. Ha kőből, akkor épülethez kapcsolódott. A román szobrok egyszerűbbek, a gótikus szobrok magasbatörők, díszesebbek.
2. Rajzold le egy Madonna kompozícióját!
3. Gyűjtsd össze, honnan valók a szobrászati és festészeti emlékek! Otthon rajzold meg térképen a legfontosabbakat! Miért itt maradtak meg az alkotások?
Trencsén, Toporc, Németújvár, Kassa, Szepeshely, Bártfa, Liptószentmária és még sok ismeretlen helyről.
Azért maradtak meg itt, mert ide nem ért el a török.
4. Mire festették a képeket?
Fatáblákra.
5. Mi jellemzi ábrázolásmódjukat?
A háttér arany, vonalasan ábrázolnak, a méreteket a tartalom szabja meg, nem az, hol vannak az ábrázolt dolgok.
6. Keresd meg a fonó Máriát ábrázoló képen, mi a vallásos elem, mi a hétköznapiakból odakerült motívum?
Vallásos, hogy angyalokat, galambot festett, hétköznapi a guzsaly, orsó, rokka és a többi használati tárgy.
7. Melyik szárnyasoltár tetszik neked és miért? Próbáld megfigyelni színeit, kompozícióját, térábrázolását!
Jánosréti mester: Szt. Miklós főoltár. A hátsó lapján már kék eget ábrázol. Érdekesen festette le Szt. Miklós életét. Olyan, mint a képregény.
8. Melyik Madonna áll legközelebb a reneszánszhoz?
Madonna Tüskevárról, 1480 körül.
Madonna rózsával, Kassa.

A hatodikosok sem nyújtottak még önálló képelemzést, a képek témájuknál fogva eléggé távol állnak tőlük. Általában mind a két évfolyam érdeklődését először az kötötte le, ki van ott, mit csinál, miért stb., mivel a bibliai témák teljesen ismeretlenek számukra. A Szt. Miklós főoltárt közösen elemeztük, azért fordult általában arra az érdeklődésük, de elemzés helyett csak leltároztak, mint egy másik jellemző válasz: Középen Szt. Miklós szobra áll, mellette Szt. Péter és Pál. Aztán jobb és bal oldalon két-két apostol látható. Ezután következnek a fatáblára festve Szt. Miklós legendái. A Szárnyasoltár hátlapján látható két sokkal újszerűbb kép, a Kálvária és az Olajfák hegye.

Kihasználva a Medgyessy-emlékkiállítás adta lehetőségeket egy másik hatodik osztályban szárnyasoltár helyett Madonna szobrot próbáltak elemezni, és azt össze kellett hasonlítaniuk Medgyessy Anyaság című szobrával. A múzeumban megbeszél-tük közösen, azért az osztályban újra visszatértünk a témához, a vázlatfüzetbe leírta-kat sok helyen kellett kiegészíteni, képek alapján visszaidézve a látottakat, hogy ne csak részletek, forgácsok rögződjenek.

Szlatvini Madonna, XIV. század fából van az épületnek alárendelt, hátul nincs kifaragva, belül üres magasbatörő, karcsú, vékony, eláll a karja, hosszú nyaka van, díszes, gazdagon faragott, **ruharedői** a magasbatörést hangsúlyozzák anyát ábrázol gyermekével mind a kettő jelképes, vallási tartalma van, az Ég királynője, szelíden mosolyog, elgondolkodik, nem néz a gyerekre, csak a karián tartja, ünnepélyes színes volt

Medgyessy: Anyaság, XX. század homokkő, jól faragható kerek szobor, körbejárható, elől van a fő nézete súlyos tömb, zömök, nincsenek kiálló részei, nagyon egyszerű, alig bontott, mértánias, az egyiptomi szobrokhoz hasonlít hétköznapi, biztosan áll a földön, szorosan összeolvad az anya és a kicsi alakja, alig válnak el helyenként; az összetartozást, az anyai szeretetet fejezi ki így a szobor, a forma a tartalom hordozója, érdekesen rovátkolta a szobrász, nem sima a felülete, így lággyá, puhává teszi a kemény kő hatását

Nehezebb valaminek a jellegzetességeit megfigyelni, ha nincs mivel összehasonlítani. Könnyebb, ha tud viszonyítani a gyerek, az erős ellentétek hangsúlyozzák egymást.

Amelyik osztállyal jártunk a Történeti Múzeum budavári palota ásatásait bemutató kiállításon, azoknak módjuk volt összehasonlítani a gótikus terem lovag és dáma szobortöredékeivel a faszobrokat. Míg ezek templombelsőben álltak, az épülethez, oltárhoz tartoztak, szenteket, Madonnát ábrázoltak, azok festett mészkőből készültek, udvari embereket ábrázolnak. Bár valószínűleg épülethomlokzaton álltak, körbe kifaragták őket. A templomi szobrok jelképesek, jelzésekből tudjuk, hogy melyik szentet ábrázolják. A mészkőszobrok igazi embereket ábrázolnak, portrék, érdekes, figyelő, élénk arcok. Nem magasbatorók, valóságosak az arányaik, testük van a ruha alatt, kezük, lábuk nagyon szépen kidolgozott, öltözetük a korabeli divat – így szólal meg a későgótikában a reneszánsz, de nem a szakkifejezések a lényegesek, hanem, hogy megfigyeljük a szobrokat.

A reformkor festészete felfedezi és feltérképezi újra az országot, a magyar táj szépségét „régii dicsőségünk” emlékeivel együtt, és a rajta élő népet, mint Petőfi verseiben. Fő műfajai a tájkép, az életkép és a portré. A XIX. század festészetét bemutató kiállítás első teremora ezt a három műfajt vezeti végig a század folyamán.

Amikor a zömmel hatodik osztályosokból álló szakkörrel látogattunk ide, részletes kérdéseket kaptak, és hogy a munka játék is legyen, kompozíciós vázlatok alapján kellett megkeresniük, melyik alkotásról szólnak a kérdések. Csoportmunkával dolgozták fel a feladatokat.

1. Milyen anyagot használt a szobrász? (Ferenczy: Pásztorlánykájáról)
Milyen formákra ad ez lehetőséget?
Mit fejez ki általuk, milyen tartalom hordozói?
Járd körbe, figyelj meg, hogyan változik, próbáld lerajzolni!
2. Milyen anyagból készült a szobor? (Izsó vázlata)
Mire alkalmas ez?
Honnan meríti a szobrász ezt a témát, mit fejez ki?
Hasonlítsd össze, miben különbözik látásmódja Ferenczy Pásztorlánykájától!
3. Milyen eszközöket használ a festő a figyelem irányítására? Hogyan alkalmazza a vonaltávlatot, a levegőtávlatot, a színeket? Mit emel ki, milyen színek vannak az előtérben, a középtérben, a háttérben?
Mit mond a képpel? (Markó: Halászosok.)
4. Milyen ellentétekre épít?
Milyen színeket használ?
Milyen érzéseket tolmácsol általuk? (Markó: Visegrád című képe.)
5. Hasonlítsd össze, mennyiben változtak meg a színek Markóhoz képest?
Hogyan változott meg az ecsetkezelés, festésmód?
Mi a különbség komponálási módjukban?
Mit fejez ki a festő, milyen színeket használ fel hozzá? – ezt kellett megfigyelni a Majálisnál.

Minden csoport elemzését végighallgattuk és kiegészítettük. Markó Károly Halászosok című képéről ezt olvasták le:

Sötétebb és világosabb színeket használ a festő, és hogy ne folyjon egybe, a világos színek mellé eltérő, sötétebb színt fest. Elöl nagyobbak, aprólékosabban kidolgozottabbak a formák, hátrafelé egyre kisebbek, összefolynak a színek, kivilágosodnak. Első ránézésre a nap ragyogására irányul a figyelmünk, ahogy tükröződik a vízben, úgy vezet el az emberekhez. Az előtérben a kép jobb és bal oldalán Markó Károly sötét színeket használ, sötétzöld, barna. A középtérben már világos színek uralkodnak, pl.: világos és sötétebb sárga. A háttérben, vagyis az égen összefolynak a különböző kékes és kékes-sárga színek. A kép halászosok hazatérését ábrázolja. Már

napnyugta lehet, mert a nap lemegy. Csak kevés festő festett olyan képet, melyet a nap egészen beragyog. Csendes, békés hangulata van.

A VII. osztályban a kérdések több önálló munkát követelnek. A korszakot meghatározó fő művek mellett a gyerekek figyelmét felhívom olyan alkotásokra is, melyek, ha egyetemes szempontból nézve nagy értéket nem képviselnek is, de érdekesek a gyerek számára, a kor levegőjét jól tükrözik. Az egyes témákban rejlő veszélyekre sem árt néha figyelmeztetni őket. Barabás Miklós Galambposta című értelmes biedermeier zsánerképe a kisebb tehetségű utánczók kezében már érzélgős giccs lesz.

A feladatok közt van olyan, amelyik csak leltároz, segít rögzíteni bizonyos dolgokat, mások megfeszített gondolkodást, munkát követelnek. Az elemzések alapja a mű beható ismerete. A kettő dialektikus összefüggésben van egymással, az elemzés kényszeríti a gyereket, hogy megpróbálja végiggondolni a képet.

Hasonlítsd össze Ferenczy Pásztorlányka c. szobrárt Izsó terrakotta vázlataival!

Hasonlítsd össze Markó Károly valamelyik képét Kisfaludy Károly egyik festményével!

Miben különböznek Mészöly Géza és Markó Károly tájképei?

Hasonlítsd össze Markó és Szinyei látásmódját egy-egy képen keresztül!

Mi a különbség Mészöly és Szinyei Merse tájbrázolása között?

Egy út rajzolódik ki az osztály előtt, egy út a klasszicizmustól a plein-airig, a tónusfestéstől a színek forradalmáig. Mindenki más feladatot kap, az órán megbeszélve és kiegészítve észrevételeiket felidézhetjük a kiállítás teljességét. Sohasem művészettörténeti szempontok irányítják az összehasonlítást, hanem az összefüggések az egyes alkotások lényegét is jobban bevilágítják, mintha önmagukban nézzük őket.

A kérdések másik csoportja felsoroló jellegű:

Gyűjts életképeket, elemezz egyet, ami a legjobban tetszik!

Sorold fel Barabás néhány portróját, elemezz egyet!

Szedd össze a XIX. század néhány portróját, elemezz egyet!

Brodzsky Sándor, Keleti Károly, Kiss Bálint festészete Európa számára igen provinciális, de nekünk értékes, mert a magyar festészet megteremtésében, a közízlés alakításában részük van.

„Dolgozni kell. Szolgálni a népet és azt, amire az ember született, amire hivatott.

Egy francia mondás jutott az eszébe:

»Az ember születik, él és meghal.«

De mégis . . . Egyik ember több jelét hagyja hátra annak, hogy élt, mint a másik.

És ez szolgálatot jelent. Örök szolgálatot!” – adja Barabás Miklós szájába ezt a vallomást ifjúsági regényében Mándy Iván (Egy festő ifjúsága, Barabás Miklós diákévei, Bp. 1955.). A könyvet egy önként vállalkozó elolvasta, ismertette, ezeket a befejező sorokat felolvastattam, mert meglehetősen távoliak a gyerekek számára ezek a fogalmak: dolgozni, szolgálni, elhivatottság – amit a reformkor és az önkényuralom korának művészei olyan véresen komolyan vettek.

A logikusan gondolkodó, vizuálisan nyitott gyerekek lényegretörő összehasonlítást adnak. Pl.:

Markó műteremben festett képén sok a sötét szín, barnák, feketék. Mészöly a természetben, de mindig borult időben, a napfényt nem festette, szürkék, ezüstök, finom gyöngyházás színek jellemzik. Mészöly magyar tájat fest, a magyar parasztok életét. Markó klasszicista, olasz tájai mindig a klasszicizáló szerkesztési mód szerint vannak elrendezve (sötét előtér, megvilágított középtér).

Szinyei Merse Majális című képén a középpont az alakok csoportja. A nők ruhájának világos színeivel irányítja ide a figyelmet. A ruhák kidolgozása finom, de nem részletezett, foltok. Markó nem használt ilyen világos és élénk színeket, aprólé-

kosabban festett. Színeyei felszabadítja a színeket a tónusok uralma alól. A napfény hatását a zöld pázsiton észleljük az árnyékos foltokban. A kép aljára sötétebb színeket tesz. Az életörömöt fejezi ki, a természet szépségét.

Közepes tanuló elemzése is sok értékes megfigyelésről tanúskodhat. Összegyűjti az életképek közül Canzi Ágost Szüret Vác környékén (1859), Barabás Miklós: Vásárra induló román család (1844), Jancsó János: A népdal születése (1860) című képeit, végül Barabás Miklós A menyasszony érkezése (1856) című alkotásánál köt ki. Ez az életképfestészet még gyerekcipőben jár, de másfélszázad kiesést kellett pótolni néhány évtized alatt.

A menyasszonyt a festő fehér színnel emeli ki, felhívja rá a figyelmet a mellette levő piros koszorúslány. Nagyon mozgalmas (sötét és világos ellentétek), inkább meleg színeket használ, a háttérben falusi házak, Aprólékosan, részletesen megfesti a galambokat, fákat.

A gyerekeknek meg kell figyelniük, mit mond a festő, ne a saját elvárásait kérjék tőle számon. A XIX. század képei varázslatos illuzionizmusukkal azt a hitet kelthetik, hogy a művészet célja a látvány minél pontosabb ábrázolása, de a figyelmesebb szemlélés (és több közös megbeszélés) után kitűnik a művész rendező, átalakító tevékenysége, a művészet igazabb valósága, a lényeg sűrítése.

A tanulók eszménye (és a felnőtteké is, hiszen szemléletüket otthonról hozzák) a fényképszerű naturalizmus. Az a hetedikes, aki először járt képtárban, és eddig ilyen jellegű feladatokat valószínűleg nem kapott, elragadtatva kiáltott fel a Majális láttára: Olyan szép, mint egy fénykép! – Csak ha ötödiktől, sőt minél kisebb kortól arra szoktatjuk a gyerekeket, hogy azt lássák a képen, ami valóban ott van, képek előítéletektől és beidegzett közhelyektől mentesen látni. Akkor nem fogja azt hinni, hogy Munkácsy aprólékosan kidolgozza a kép minden kis részletét, hanem meglátja ecsetkezelésének romantikus lendületességét, észreveszi, hogy a festő a lényegtelen dolgokat összefoglalja, elhagyja, éppen ezzel a lényegre irányítja a figyelmet, nem fog neheztelni azért, ami újdonsága egy festő szemléletének: Színeyi képein a színek uralkodnak. A középpont, vagyis csak az emberek vannak részletesen kidolgozva, de azok nagyon szépen. Az előtér, a háttér szinte él, nem lehet észrevenni, hogy nincs részletezve. Erőtéljes, élő színek. Legtöbb képén sajnos semmit sem részletez, ha közelebről szemléljük, úgy tűnik, hogy csak foltokat látunk – írja egy kislány.

A tartalom és forma összefüggéseit, hogy minden változtatással mond valamit a festő, semmi sem öncélú – hiszen saját maguk is dolgoznak síkban átírásnál, képalkotásnál, vagy ugyanazt a kockát megrajzolják térben, vetületben, axonometrikusan, megváltoztatják vagy elhagyják a színeket mindig a funkciónak alárendelve – ezeket az összefüggéseket akartam megvilágítani a történelmi képek elemeztesénél. Talán ezeket a képeket szeretik a legjobban a gyerekek, nem festői erényeikért, hanem cselekményességükért, ami a kor jellemző sajátossága volt. A magyar művészeti életben a szabadságharc bukása után létrejött történelmi festészet, ami a kort meghatározó műfaj, jelképes tartalmával a nemzet lelkiismeretének, a szabadságharc eszméinek ébrentartását tűzte ki feladatul. Az üldöztetés ad mártírigényt közepes vagy kis festők feje köré is, mint Kiss Bálint, aki húsz másodpéldányt is festett Jablonczay Pethes János búcsúja című képről (1846), mert a gályarabban a szabadságharc miatt bebörtönzötteket látták. Hazaszeretetre is tanítanak ezek a képek, nemcsak Madarász és Székely Bertalan festői nagyságát kell észrevéteztünk.

Azok mellett a kérdések mellett, amelyek Székely és Madarász munkásságát vertikálisan tárják fel, az összehasonlítások a mélység, a kifejezőerő irányába történő tapogatózások.

Hasonlítsd össze Székely Bertalan II. Lajos holttestének megtalálása című képét az V. László és Czilleivel!

Mit hangsúlyoz Madarász Viktor és mit Székely Bertalan a Dobozi megfestésénél?

Hasonlítsd össze Gyárfás Jenő Tetemrehívás című képét a vázlatával! Melyik kifejezőbb?

A II. Lajos holttestének a megtalálása című kép a festő korai alkotása (1860). Témája a természetben játszódik, kompozíciós középpontja II. Lajos holtteste, amit ruhája világos színével emel ki a háttérből. A kép minden kis részlete pontosan ki van dolgozva, ezáltal figyelmünk megoszlik az egészen. Székely Bertalan a zöld, szürke, barna színekkel jól ki tudja fejezni a megrendítő pillanatot. Ez a kép tónusokra épül. A festő a hideg színek felhasználásával érzékelteti a történelmi esemény szomorúságát. Hangulata borús, lehangoló.

Az V. László és Czillei (1870) Székely Bertalan jóval későbbi festménye. Itt már nem a részletek kidolgozására törekszik, hanem színekkel akarja kifejezni a kép mondanivalóját. A vörös és zöld kiegészítő színpárral nagy feszültséget kelt. Tört színek. A fő alakok körvonalát nem hangsúlyozza. Hangulata fojtott, drámai.

Székely Bertalan: Dobozi Mihály és hitvese (1861). Ennél a képnél a kép középpontja a világos háttérből kiemelkedő sötét alakok csoportja. A férfi arca a törökök felé irányítja a figyelmet. Ezután a néző az üldözőket és a középtérben elhelyezkedő, már elpusztult ló tetemét látja meg. A tűz vörös fénye és feketés színű füstje komorabbá, idegenszerűvé teszi a képet. A balról jobbra világosodó háttér csak fokozza a hatást, a cselekmény drámaiságát. A festő a színekkel is érzékelteti a történetet. A tűz vörösölő lángja az elesett katonák vérét is jelképezheti. A háttérben vonuló felhők sötétsége vihart jelez.

Madarász Viktor is megfestette Dobozi címmel ezt a témát (1868). A halált választják inkább, mint a rabságot. Jelképes ez a szabadságharc utáni időkben. Madarász hosszan elnyúló keskeny, téglalap formában festi képét, érzékelteti a ló vágatását. Az ég romantikus, nagy fény- és színellentétek vannak rajta, viharos, vést jósló, a nap vörösre festi a felhőket. Kietlen tájon menekülnek, a ló már fárad a kettős teher alatt. A sok sötét szín érzékelteti a tragikus véget. Ez a kép mozgalmasabb, mint Székely Bertalané.

Gyárfás Jenő Tetemrehívás című képének összehasonlítása a vázlatával: a vázlat a halottat ábrázolja, körülötte családtagok, barátok. A háttér sötétségéből emelkednek ki a sötétruhás emberi alakok. Ezek a sötét színek okozzák a kép szomorú hangulatát. A kép kompozíciós középpontja a világos tetem. Véleményem szerint a vázlat kifejezőbb, tragikusabb. A kész képen a megrémült női alak a középpont. Túlságosan részletezi. A vázlaton az alakokat nem dolgozza ki, fokozza ezzel a drámai hatást.

A két kép közül szerintem a vázlat sokkal kifejezőbb. Ennek valószínű az az oka, hogy a vázlat kevésbé kidolgozott voltával magára a mondanivalóra tereli figyelmünket. A kidolgozott képen már magára a kép szépségére koncentrálnunk. Az eredeti képen a gyilkos tör is megtalálható, a vázlaton pedig nem. Összegezve: szerintem, ha a kép nem lenne ennyire kidolgozott, gyönyörű, akkor sokkal kifejezőbb lenne.

Érezni a részletek utáni nosztalgiát a második elemzésnél, még ellentmondásban van a kép „gyönyörűsége” és a mondanivaló, nem érzi a gyerekek, hogy mindennek a tartalmat kell szolgálnia, illetve nem tudja még pontosan kifejezni. Egyébként az osztályok döntő többsége a kész kép mellett szavazott természetesen. Bár elolvastattam elemzés előtt is az Arany-balladát, újra visszatértünk hozzá az osztályban, ha Gyárfás ezt adta fel magának, ismernünk kell, mit akart kifejezni.

„Jöjjön utolszor szép szeretője,
Titkos arája, Kund Abigél!”
Jő; – szeme villan s tapad a *törre*;
Arca szobor lett, lába gyökér.
– Sebből pirosan buzog a vér.

Könnye se perdül, jajja se hallik,
Csak odakap, hol fészkel az agy:
Iszonyú az, mi oda nyilallik! . . .
Döbbenet által a szív ere fagy:
„Lyányom, ez ifju gyilkosa vagy!”

S vadul a sebből a tört kiragadja,
Szeme szokatlan lángot lövell,
Kacag és sír, s fennvillogtatja
S vércse-visongással rohan el
Vetni kezét rá senki se mer.

Döbbenetes az a tragikum, amit a vázlat ad a sötét foltok közül kivillanó kevécs fényvel. A befejezett vászon kicsit teatrálisán hat, a szép Abigél attól nem tűnik örültnek, hogy kidülled a szeme. Picasso képén a sírás is már széttöri a női arcot, Gyárfás így csak illusztrált, nem kifejezett valamit.

A sok kis naivság ellenére is, ami a gyerekek elemzéseiben található, remélem, hogy sikerült őket elindítani a művészet ismerete és szeretete felé.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Dr. Verebély Anna:* Az esztétikum felfedezésének útjain. Tankönyvkiadó, Bp., 1974.
René Berger: A festészet felfedezése. Gondolat, 1973.
Török Gyöngyi: Gótikus festészet és szobrászat Magyarországon 1350–1450 között. Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára. A Jánosréti szárnyasoltárok (1470–90). Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára.
Dercsényi Dezső–Zádor Anna: Kis magyar művészettörténet. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Bp., 1980.
Bodnár Éva: Markó. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Bp., 1980.
Pogány Ö. Gábor: Magyar festészet a XIX. században. Corvina, 1970.

LAKATOS JUDIT
Sátoraljaújhely

Óraterv-javaslatok az ének-zenei csoportmunkához

Nemcsak az éneklés és a feladatok megoldása, de a szervezés munkálatai is könnyebbek, ha csoportmunkával a tanulókat is bevonjuk a tanítás-tanulás folyamatába.

A csoportokat szükség szerint alakíthatjuk ki a tanulók különböző képességei alapján.

A csoportok elhelyezését félkör vagy kör alakban célszerű megvalósítani, mert így a tanulók közelebb kerülnek egymáshoz, a feladatokat is könnyebben meg tudják oldani, egyszerűbb a megbeszélés módja. Ügyeljünk azonban arra, hogy az egyes csoportok ne kerüljenek túl közel egymáshoz, mert ebben az esetben egymás munkáját zavarhatják.

Az egyes feladatokat folyamatosan adjuk a tanulóknak, biztosítva így a gyermek állandó foglalkoztatását. Az egyes feladatok között (órávezetéstől függően) tanári „közbeavatkozás” is lehetséges, pl.: új ismeret közlése, vagy a dal gyakorlásának irányítása... stb.

A feladatokat célszerű fóliára írni, így az írásvetítő segítségével mindig a tanuló szeme előtt van az adott feladat, ugyancsak láthatják így az adott feladat pontértékét is.

A megoldás után azonnal a fóliára kerülhet az értékelési pontszám is!

A számonkérési időszakban minden csoport a beszámolást végző kis közösségre figyel, hiszen ekkor történik meg az (esetleg a gyengébb tanulók számára újnak tű-